

Araştırma Makalesi

Modern Hayat Bağlamında Haydar Ergülen Şiirinde Yabancılaşma

Alienation in Haydar Ergülen's Poetry in the Context of Modern Life

Mehmet Doruk KANDEMİR¹

¹ Bilim Uzmanı, MEB, doruk-kandemir@hotmail.com

Öz: Bu makale, modern hayatın bireyde ürettiği yabancılaşma biçimlerini Haydar Ergülen'in şiirsel evreni üzerinden incelemektedir. 1980 sonrası Türkiye'de neoliberal dönüşüm, hızlanan kentleşme ve kültürel çözülme süreçleri, bireyin benlik, mekân ve zaman algılarında belirgin kırılmalara yol açmış; Ergülen'in poetikasında bu kırılmalar tematik ve biçimsel düzeylerde yoğun biçimde görünür hâle gelmiştir. "Kimse" ve "Elma" şiirlerinde benliğin parçalanması ve öznenin kendisine duyduğu yabancılık, modern öznenin içsel bölünmesine ilişkin kuramsal yaklaşımlarla örtüşür. "Kuzguncuk Otel" ve "Seyir Defteri"nde kent, aidiyet duygusunun çözülmediği geçici ve yabancılaştırıcı bir mekân olarak belirir. "Saatler", "Üzgün Kediler Gazeli" ve "Nar"da zamanın hızlanması ve belleğin parçalanması, modern bireyin geçmişle kurduğu ilişkinin kırılganlığını açığa çıkarır. Aşk şiirlerinde yakınlığın sürekli ertelenmesi duygusal yabancılaşmayı pekiştirirken, "Dilsiz Harfler" ile "Ayna", "Gölge" ve "İçimdeki Göz"de dilsel çözülme ve içselleştirilmiş gözetim mekanizmaları görünür hâle gelir. Çalışma, Ergülen'in şiirinin modern hayatın bireyi içsel, zamansal ve mekânsal eksenlerde kuşatan yabancılaştırıcı etkilerini bütüncül bir biçimde yeniden ürettiği sonucuna ulaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Haydar Ergülen, modern hayat, yabancılaşma, benlik, mekân, zaman, içsel gözetim.

Abstract: This article examines the forms of alienation produced by modern life through the poetic universe of Haydar Ergülen. The neoliberal transformation, rapid urbanization, and cultural disintegration that shaped post-1980 Turkey generated profound ruptures in individuals' perceptions of self, space, and time; these ruptures manifest intensely in Ergülen's poetics at both thematic and formal levels. The fragmentation of the self and the subject's estrangement from their own inner world in poems such as *Kimse* and *Elma* align with theoretical approaches to the divided modern subject. In *Kuzguncuk Otel* and *Seyir Defteri*, the city emerges as a transient and alienating space in which the sense of belonging is destabilized. *Saatler*, *Üzgün Kediler Gazeli*, and *Nar* reveal how the acceleration of time and the fragmentation of memory expose the fragility of the modern individual's relationship with the past. The continual deferral of intimacy in Ergülen's love poems reflects the emotional alienation characteristic of contemporary life. Meanwhile, *Dilsiz Harfler*, *Ayna*, *Gölge*, and *İçimdeki Göz* foreground linguistic dissolution and internalized mechanisms of surveillance. The study concludes that Ergülen's poetry reconstructs the alienating pressures of modern life across inner, temporal, and spatial dimensions, offering a holistic poetic articulation of the modern subject's estrangement.

Keywords: Haydar Ergülen, modern life, alienation, selfhood, space, time, internal surveillance.

Atıf: Kandemir, M. D. (2026).
"Modern Hayat Bağlamında Haydar
Ergülen Şiirinde Yabancılaşma".
Edebî Eleştiri Dergisi. 10(1): 277-290.

DOI: 10.31465/eeder.1837652

Geliş/Received: 07.12.2025

Kabul/Accepted: 03.03.2026

Yayın/Published: 25.03.2026

Extended Abstract

This study investigates the multifaceted forms of alienation produced by modern life through the poetic universe of Haydar Ergülen, one of the most influential poets of post-1980 Turkish literature. Following the 1980 military coup, Turkey underwent significant sociocultural and economic transformations, including neoliberal restructuring, rapid urbanization, and the erosion of traditional forms of communal belonging. These developments reshaped the individual's experience of self, space, and time. Ergülen's poetry captures these transformations with remarkable sensitivity, offering a poetic cartography of the modern individual's fragmentation, disorientation, and existential rupture. The present study seeks to examine how Ergülen reconstructs alienation thematically, formally, and imagistically, and how his work resonates with wider theoretical discussions on modernity.

The theoretical framework draws on classical and contemporary accounts of alienation and modern experience. Marx's conception of estrangement, Simmel's depiction of the metropolis, Weber's notion of rationalization, Fromm's analysis of psychological alienation, and Bauman's interpretation of liquid modernity provide conceptual tools for understanding Ergülen's poetic representations of the modern subject. These perspectives are complemented by discussions of post-1980 Turkish poetry, which is marked by a shift from collective and ideological emphases to existential interiority, memory, and everyday life. Within this context, Ergülen stands out as a poet who renders the emotional, spatial, and temporal dislocations of modern existence with distinctive lyric depth.

Methodologically, the article employs close reading to analyze selected poems, focusing on recurrent themes such as the fragility of selfhood, spatial displacement, temporal acceleration, emotional incompleteness, linguistic dissolution, and internalized surveillance. In poems such as *Kimse* and *Elma*, the self appears fractured, unstable, and estranged from its own interiority. These poems evoke a divided subjectivity in which the speaker regards himself from a distance, unable to achieve coherence or unity. The self becomes a multiplicity of voices and reflections, echoing psychoanalytic theories of inner division as well as sociological accounts of the destabilized modern subject.

Spatial alienation forms a second major axis of analysis. In *Kuzguncuk Oteli*, the hotel room symbolizes the transient and impersonal nature of modern space: it cannot be inhabited in the deeper sense of the word, and it offers no sense of rootedness or continuity. *Seyir Defteri* extends this spatial dislocation into the urban landscape, portraying the act of walking as a movement without arrival. The subject traverses familiar streets "like a stranger," suggesting that alienation originates not only from the external world but also from within the individual. These representations resonate with theoretical discussions of "non-places" and spatial precarity in late modernity.

Temporal alienation emerges prominently in poems such as *Saatler*, *Üzgün Kediler Gazeli*, and *Nar*. In *Saatler*, time is perceived as an accelerating force that leaves the individual behind; the subject experiences an inherent mismatch between the rhythm of life and the rhythm of self. *Üzgün Kediler Gazeli* thematizes memory as a melancholic site in which the past is both present and irretrievably lost. Childhood images, scents, and voices recur, yet they appear fragmented and unattainable. *Nar* uses the metaphor of the pomegranate to represent the dissolution of mnemonic and emotional unity; its scattered seeds illustrate how memory and identity become dispersed under modern conditions. These poems collectively highlight the instability of temporal experience and the erosion of meaningful continuity between past and present.

Affective alienation is another critical dimension explored in the study. In Ergülen's love poetry—particularly in *Aşk İçin Tenha Saatler*—intimacy appears perpetually deferred. The beloved remains distant, partially visible, or obscured by shadows and reflections. Even in moments of physical closeness, emotional proximity fails to take shape. Love becomes a form of "side-by-side loneliness," emblematic of modernity's fragile relational structures. Spatial elements such as parks, benches, and ferries underscore the emotional distance between lovers rather than facilitating union.

The study also examines linguistic alienation, especially in *Dilsiz Harfler* and *Beni Konuşturma*. In these poems, language becomes insufficient, fragmented, and burdened. Sentences trail off, letters disappear, and silence expands into expressive territory. This dissolution of linguistic capacity reflects not merely stylistic

experimentation but a deeper crisis of expression: modern individuals struggle to articulate their experiences within a linguistic framework no longer capable of bearing emotional weight.

One of the most striking aspects of Ergülen's poetics is the representation of internalized surveillance, explored through poems such as *Ayna*, *Gölge*, and *İçimdeki Göz*. Drawing upon Foucauldian notions of the panopticon, this study argues that Ergülen's speakers internalize an observing gaze that monitors, judges, and fragments their sense of self. The mirror reflects a face that is simultaneously familiar and foreign; the shadow precedes the person, symbolizing aspects of the self that escape conscious control; the "eye inside me" becomes an ever-watchful presence. Together, these texts illustrate how the modern subject becomes divided between observer and observed, trapped in a recursive loop of self-surveillance and self-estrangement.

The final part of the study discusses atmospheric alienation through images of dusk, light, fog, and glass, particularly in poems like *Akşamüstü Sokağı* and *Camın Ardında*. These poems render the world as partially visible, blurred, or unreachable. Glass, for instance, functions as a transparent yet impermeable surface that allows sight but denies touch, encapsulating the broader condition of modern existence: one can perceive the world but cannot fully inhabit or engage with it.

In conclusion, the study argues that Ergülen's poetry presents a comprehensive and multidimensional articulation of alienation in modern life. His work illustrates how the modern individual is fragmented internally, dislocated spatially, accelerated temporally, distanced emotionally, limited linguistically, and monitored psychologically. These forms of alienation are not isolated but intersecting; together, they produce a complex portrait of the modern subject's existential condition. Through its sensitive attention to rhythm, imagery, and voice, Ergülen's poetry reconstructs the pressures of modernity not only as thematic concerns but as formal experiences embedded within the texture of the poem. In doing so, it offers one of the most compelling literary representations of contemporary alienation in Turkish poetry.

Giriş

1980 sonrası Türk şiiri, Türkiye'nin toplumsal ve kültürel dönüşümlerinin yoğun biçimde hissedildiği bir dönem olarak bireyin modern hayat karşısında yaşadığı kırılmaların, etkilenmelerin ve içsel çatışmaların önemli bir şiirsel yansıma alanıdır. 1980 askerî müdahalesinin ardından kültürel alanın depolitizasyonu, neoliberal politikaların gündelik hayatı dönüştüren etkileri, kentleşmenin hızlanması ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, bireyin kendisini tanımlama biçimlerini derinden etkilemiştir. Bu toplumsal dönüşüm, Türk şiirinde de belirgin bir yön değişikliğine yol açmış; kolektif/toplumsal temalardan bireyin iç dünyasına yönelişin belirginleştiği yeni bir şiirsel iklim oluşmuştur (Ayvazoğlu, 1999: 114; Karaca, 2010: 42). Bu şiirsel dönüşümün en önemli izdüşümlerinden biri ise modern hayatın bireyde yarattığı yabancılaşma deneyimidir.

Modernlik ve yabancılaşma arasındaki ilişki; sosyoloji, psikoloji ve felsefede geniş bir tartışma alanına sahiptir. Marx, yabancılaşmayı üretim sürecinin bir sonucu olarak tanımlarken (Marx, 2018: 78) Simmel modern kenti "bireyin duyarlılığını aşındıran" bir mekân olarak ele alır (Simmel, 2004: 25). Weber'in rasyonelleşme eleştirisi modern insanın "demir kafes" içinde yaşadığını ileri sürerken (Weber, 1993: 181) Fromm modern toplumda bireyin kendisine ve topluma karşı yabancılaşmasını psikolojik düzlemde inceler (Fromm, 1991: 128). Bu kuramsal arka plan; modern bireyin yalnızlık, parçalanmışlık, köksüzlük ve aidiyet kaybı gibi deneyimlerini anlamak açısından önemli bir çerçeve sunar.

Yabancılaşma, modern hayatın yalnızca "ekonomik" değil; aynı zamanda anlam, bağ ve benlik düzeylerinde ürettiği çok katmanlı bir kırılma biçimi olarak okunabilir. Bu çerçevede Seeman'ın klasik çözümlemesinde yabancılaşma; güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık, yalıtılmışlık ve kendine yabancılaşma gibi boyutlarda belirginleşir ve modern bireyin dünyayla kurduğu ilişkinin

çözülme biçimlerini daha incelikli kavramayı sağlar (Seeman, 1959: 69). Geç modernlikte bu deneyim, yalnızca üretim süreçleriyle sınırlı kalmayıp gündelik hayatın tamamına yayılan hız, esneklik ve belirsizlik rejimleri içinde derinleşir; birey, süreklilik ve aidiyet duygusunu taşıyan kurumsal/duygusal bağların zayıflamasıyla “akış” hâlindeki bir yaşam düzenine uyumlanmak zorunda kalır (Bauman, 2000: 129). Benzer biçimde Berger ve Luckmann’ın vurguladığı üzere modern toplumsal gerçekliğin kurumsallaşmış yapıları, bireyin ürettiği dünyayı ona “dışsal” ve “yabancı” bir güç gibi geri sunarak gündelik yaşamda mesafe, kopuş ve kendilik bölünmesi üretir (Berger & Luckmann, 1966: 353). Bu nedenle 1980 sonrası Türk şiirinde yabancılaşma, yalnızca tema olarak değil, aynı zamanda modern öznenin deneyim alanlarını parçalayarak kuran bir **duygu rejimi** ve poetik örgütlenme biçimi olarak da izlenebilir.

1980 sonrası Türk şiirinde bu kuramsal yaklaşımların şiirsel izdüşümleri özellikle belirgindir. Bu dönem şairleri, modern hayatı doğrudan politik söylemle değil; bireyin kırılğan duygulanımları, iç konuşmaları, çocukluk ve şehir imgeleri üzerinden dolaylı ve yoğun bir biçimde tartışır (Özdemir, 2006: 59). Haydar Ergülen; bu dönemin en karakteristik ve üretken şairlerinden biri olarak modern hayatın birey üzerinde yarattığı tedirginlikleri, kayıpları ve yabancılaşma biçimlerini şiirinde büyük bir duyarlılıkla görünür kılar.

Ergülen’in şiirinde özne çoğu zaman parçalı, kırılğan ve içe kapanık bir hâlde belirir. Şairin karakteristik üslubu, içsel monologlar, kendi kendine konuşmalar, hafıza kırılmaları ve melankolik bir iç ritim üzerine kuruludur. Bu bakımdan Ergülen’in şiiri, modern hayatın bireyde yarattığı kopuşu yalnızca tematik değil; aynı zamanda biçimsel olarak da yansıtır (Asiltürk, 2015: 204). Kent, sokak, otel, oda, ev gibi mekânlar şairin şiirinde yalnızca fiziksel bir yer olarak değil; insanın ruhsal durumunun, arayışının ve yersiz-yurtsuz oluşunun metaforik izdüşümü olarak belirir. Bu nedenle Ergülen’in şiirsel evreni, modernliğin yabancılaştırıcı etkilerini anlamak için verimli bir bağlam sunar.

Şairin sıklıkla başvurduğu çocukluk, aile, hatıra ve gelenek imgesi ise modern hayatın hızına, kopuşlarına ve kayıplarına karşı bir direnç ya da telafi edici bir alan olarak ortaya çıkar. Ancak bu sığınma hiçbir zaman tamamlanmış bir iyileşme sunmaz, aksine modern bireyin geçmiş ile şimdi arasındaki gerilimleri daha da görünür kılar (Ergülen, 2013: 16). Böylece Ergülen’in şiirinde yabancılaşma hem tarihsel-toplumsal bir olgu hem de derinlemesine kişisel bir duygu durumudur.

Bu makalenin amacı; Haydar Ergülen’in şiirinde modern hayatın ürettiği yabancılaşma dinamiklerini çözümlemek, bunu yaparken de hem modernlik kuramlarından hem de 1980 sonrası Türk şiirinin poetik yönelimlerinden yararlanmaktır. Çalışmada Haydar Ergülen’in *Eskiden Terzi: 1991–1994 Şiirleri*, *Nar (Toplu Şiirler I)*, *Hafız ile Semender (Toplu Şiirler II)*, *Üzgün Kediler Gazeli* kitaplarından şiirler seçilmiştir. Çalışma, yakın okuma yöntemiyle seçilmiş şiirler üzerinden ilerleyecek; benlik, aidiyet, mekân, yalnızlık, zaman, geçmiş, melankoli ve kimlik gibi temaların modern hayat bağlamındaki görünümünü ayrıntılı biçimde tartışacaktır. Böylece hem Ergülen’in poetikasının özgünlüğü hem de 1980 sonrası Türk şiirinde yabancılaşmış öznenin temsil biçimleri daha derinlikli bir şekilde ortaya konulmaktadır.

1. Benliğin Kırılğanlığı ve İçsel Yabancılaşma

“Kimse”, Ergülen’in şiir poetikasında yabancılaşmış öznenin en saf hâliyle görüldüğü metinlerden biridir (Ergülen, 2013: 34). Şiirde geçen “kimse değilim” ifadesi, yalnızca bir yokluk ilanı değil; modern öznenin kendisini tanımlama araçlarının çöktüğünün de göstergesidir. Öznenin kendi varlığını bu kadar radikal biçimde silikleştiren bu söylem, bireyin kendisine hitap ederken bile “kimse” konumuna yerleştiğini gösterir ve benliğin kendi kendisinden

uzaklaşmasının başlangıç noktasını oluşturur (Ergülen, 2013: 35). Bu bağlamda şiir, modern bireyin “var olmak” ile “görünmemek” arasında sıkışmış halini sahneye çıkarır. Okur, öznenin kendini silerken aynı anda daha fazla görünür kılınan kırılmanlılığını da izler.

“Kimse” şiirinin geneline yayılan benlik krizi, modern hayatın kimliği parçalayarak özneyi çoğullaştıran etkisiyle uyumludur. Şairin “kendime uzakken konuşuyorum” dizesi, benliğin kendi merkezinden uzaklaştığı, öznenin kendisini adeta dışarıdan, yabancı bir gözle izlediği bir konumu işaret eder (Ergülen, 2013: 34). Öznenin kendi iç dünyasını bile bir başkasının mekânıymış gibi algılaması, Fromm’un modern bireyin kendisini de “nesneleştirilmiş bir varlık” olarak deneyimlediğine dair tespitleriyle doğrudan örtüşür (Fromm, 1955: 120). Ergülen’in şiirinde özne, bir yandan “kimse değilim” derken diğer yandan “kendime uzakken konuşan” bu bölünmüş benlik biçimiyle ortaya çıkar; bu bölünme, yabancılaşmanın şiirsel düzlemdeki en görünür tezahürlerinden biridir. Böylece benlik, kendi içine kapanarak değil, kendisini dışarıdan seyreden parçalı bakışların çoğalmasıyla çözülür. Şiir, modern bireyin kendine dair deneyimini iç monologdan çok, içsel bir yabancıyla yapılan diyalog olarak kurgular.

Şiirdeki atmosfer, mekânın belirsizliğiyle daha da yoğunlaşır. Özne somut bir mekâna yerleşmez; şiirdeki ses, çoğu zaman “içeride” ama tam olarak tanımlanamayan bir yerde konuşur; bu da mekânı, bir “iç mekân” ya da sürekli ertelenen bir “aradalık” hâline dönüştürür (Ergülen, 2013: 35). Bu mekânsızlık, modern öznenin hiçbir yere tam olarak ait olamama durumuyla bütünleşir. Benliğin tasvirinde kullanılan imgeler bulanık, kırık ve kaygan bir yapıdadır; bu da benliğin bir türlü sabitlenemediğini, tıpkı modern zaman gibi sürekli akış hâlinde olduğunu gösterir (Bauman, 2000: 12). “Kimse”deki bu akışkan benlik, konuşan öznenin bir an kendisine, bir an kendisine yabancı bir bakışa yerleşmesiyle şiir boyunca dalgalanır (Ergülen, 2013: 34). Bu dalgalanma, şiiri istikrarlı bir benlik anlatısından çok, kendini arayan fakat buldukça yeniden yitiren bir öznenin kaydına dönüştürür. Okur, bu belirsiz mekân sayesinde, benliğin sabit bir “yer” değil, geçici konaklamalar dizisi olduğunu hisseder.

Dil de benliğin bu parçalanmış yapısına paralel şekilde kesik, suskunluklara yaslanan bir ritimle ilerler. Cümleler çoğu zaman kısa, duraksamalı ve belirsizdir; özne, “kimse” ile “ben” arasındaki mesafeyi kapatmaya çalışırken dilde boşluklar, eksiltmeler ve yarım bırakılmışlıklar ortaya çıkar (Ergülen, 2013: 35). Bu kesintili yapı yalnızca estetik bir tercih değil; modern öznenin kendi iç sesiyle kurduğu kopuk ilişkinin poetik bir yansımasıdır (Eagleton, 1990: 57). Ergülen’in şiirinde bu ses, ne tamamen içten ne de tamamen dışıdır; arada kalmış, kırılmanlı ve dağınık bir benlik tonuyla konuşur. Böylece şiirin ritmi, modern hayatın hızına değil, içsel çatışmaların kesintili ve nefessiz bırakan temposuna ayarlanır. Dil, öznenin toparlanamayan benliğini taklit ederek okuru da bu kırılmanın içine çeker.

“Elma”, Haydar Ergülen’in benlik ve içsel çoğullaşma temasını en çarpıcı biçimde işlediği şiirlerden biridir (Ergülen, 2013:56). Şiirde geçen “İçimde bana benzeyen biri var” ifadesi, içeride bir “öteki-ben”in varlığını imler. Bu öteki, dış dünyaya ait bir yabancı değil; benliğin içindeki bölünmedir. Modern öznenin kendi içine bakarken tanıyamadığı parçalanmış benliği temsil eder; bu durum Freud’un ben–id–üstben üçlemesi ve benliğin kendi içinde bölünmüş yapısına dair çözümlemeleriyle doğrudan ilişkilidir (Freud, 2011: 25–28). Ergülen, “içimde bana benzeyen biri” ifadesiyle benliğin hem kendisine benzeyen hem de artık tanınmaz bir başka yüz taşıdığını gösterir (Ergülen, 2013: 56). Böylece benlik, tekil bir merkez değil, birbirini teyit etmek kadar yaralayan iç seslerin toplamı olarak görünür. Şiir, bireyin kendi içine döndüğünde bile bütünüyle “evinde” olamadığını sezdirir.

Elmanın iki yarıya bölünmesi, benliğin bölünmesiyle paralel bir imge olarak kullanılır. Elma hem bir bütün, hem de kendi kendine ayrılabilen bir meyvedir; bu çift anlamlılık, öznenin kendisini bir yandan bütün olarak görmek isteyip öte yandan içsel olarak bölündüğünü hissetmesini sembolize eder (Ergülen, 2013: 56). Elmanın “çekirdeği” hafıza ve benliğin özüyle, kabuğu ise dışarıyla kurulan yüzeyle ilişkilendirilir. Şiirde geçen “Dişlediğim yer acıdı” gibi imgeler, benliğin kendi kendisini bile acıttığı bir içsel yaralanmayı görünür kılar (Ergülen, 2013: 56). Bu acı yalnızca fiziksel değil; varoluşsaldır. Özne kendisini anlamaya çalıştıkça kendisini yaralar; elmayı dişleyen özne, aynı anda kendi benliğini de “dişleyen” ve orada bir iz, bir yara bırakan özneye dönüşür. Bu durum Freud’un uygarlıkla birlikte artan içsel çatışma ve suçluluk duygusuna dair tespitleriyle paraleldir (Freud, 2012: 67–69). Böylece “Elma”, kendilik bilincini huzur veren bir aydınlanma değil, katlanılması gereken bir ağrı olarak tarif eder. Benliğin kendine temas ettiği her yerde bir eksiklik ve sızı duygusu ortaya çıkar.

“Elma” şiiri, benliğin parçalanışını somut bir nesne metaforu, bedensel imgeler ve içsel bilinç bölünmesi üzerinden kurarak yabancılaşma deneyimini yoğunlaştırır. Ergülen’in şiirsel benliği, Freud’un benliğin içsel bölünmesine dair psikanalitik çözümlemeleri kadar Fromm’un modern insanın kendisine “nesneleşmiş bakışı”yla da uyum içindedir (Freud, 2011: 30; Fromm, 1955: 15). “Kimse değilim” diyen ve “içinde kendisine benzeyen biri”ni taşıyan bu özne, dilde, imgelerde ve ritimde sürekli bölünür; yüz, ses ve “iç odalar”da dolaşan benlik parçaları modern bireyin içsel kopuşunu görünür kılar (Ergülen, 2013: 57). Bu kopuş, öznenin kendisiyle barışmasını değil, bu dağınıklığı tanıyarak yaşamayı öğrenmesini gerektiren bir varoluş biçimi önerir. Ergülen’in şiiri, modern yabancılaşmayı sadece teşhis etmekle kalmaz; onu, benlik deneyiminin kaçınılmaz ve kurucu bir unsuru olarak da resmeder.

2. Şehir, Mekân ve Aidiyetsizlik

“Kuzguncuk Otel”, Ergülen’in mekân üzerinden yabancılaşmayı en açık biçimde tartıştığı şiirlerden biridir (Ergülen, 1995: 67). Şiirde otel yalnızca geçici bir konaklama yeri değil, modern bireyin aidiyetsizliğinin sembolik mekânıdır. “Otel odası kadar yalnız” ifadesi, otelin duygusal atmosferini yoğun biçimde özetler (Ergülen, 1995: 67). Oda, geçiciliğin mekânıdır; hiçbir zaman “ev” olamaz çünkü kimse oteli sahiplenmez. Her an terk edilmeye hazır oluşuyla otel, modern hayatın bireye dayattığı süresizlik hissini temsil eder (Relph, 1976: 39). Bu geçicilik, bireyin kimliğinde de görülür; özne bir yere tutunmakta zorlanır, ilişki kurduğu her şeyde bir “geçiş hâli” yaşar.

Şiirde otelin iç mekânı ayrıntılı bir betimlemeye ihtiyaç duyulmadan birkaç güçlü imgeyle zihinde canlandırılır: yabancı ışıklar, yabancı bir yatak, yabancı aynalar (Ergülen, 1995: 67). Her şey “yabancı”dır; çünkü özneye mekân arasında bağ kuracak hiçbir öge yoktur. Bu yabancılık yalnızca mekâna değil, öznenin kendisine de bulaşır; özne odanın içinde kendi varlığını bile tanımlamakta zorlanır. Bu durum, modern kent yaşamında “yersizleşmiş özne”ye dair tartışmalarla birlikte düşünülebilir (Augé, 2008: 78).

Kuzguncuk’un semt olarak sıcak, tarihî ve nostaljik bir atmosfer taşımasına rağmen otelin bu semtte bile “soğuk” bir ada gibi konumlanması dikkat çekicidir. Ergülen, bilinçli biçimde semtle otel arasındaki zıtlığı kurar (Ergülen, 1995: 68). Dışarıdaki semt hatıra, hafıza ve yer duygusunu çağrıştırırken otel tam tersine hafızasızdır; hiçbir geçmişi yoktur. Bu hafızasızlık, modern bireyin köksüzlüğünün metaforu hâline gelir (Casey, 1987: 191). Işık, gölge, akşam ve pencere imgeleri mekânsal yabancılaşmayı derinleştirir. Pencere dışarıya açılan bir yüzeydir; fakat dışarıyla gerçek bir temas kurulamaz. Özne hem içeride hem dışarıdadır, bu aradalık modern hayatın bireye dayattığı ontolojik güvensizliğin güçlü bir ifadesidir (Giddens, 1991: 37). “Kuzguncuk Otel”

böylece yalnız mekânsal bir anlatı değil; modern bireyin dünya ile ilişkisinin kopmuşluğunu ortaya koyan bir varoluş hikâyesine dönüşür.

“Seyir Defteri”, Ergülen’in şehirle ve yürüme eylemiyle kurduğu ilişkiyi yabancılaşma ekseninde ele aldığı önemli metinlerden biridir (Ergülen, 2013: 103). Şiirdeki “aynı sokaktan geçen bir yabancı gibi” ifadesi, modern bireyin kendi yaşadığı şehirde bile kendisine yer bulamayışını çarpıcı biçimde yansıtır (Ergülen, 2013: 105). Şair kentte yürür; fakat yürüyüş bir yöneliş değil, savrulma hâlidir. Yürüme eylemi bir yere varmak için değil, “varamamanın ritmi” olarak deneyimlenir (de Certeau, 1984: 98). Sokak tanıdık olsa bile özne için her şey yabancıdır; zira yabancılaşma mekândan değil, öznenin içinden başlar. Şiirde, kent kendi ritminde akarken özne bu ritme uyum sağlayamaz. Bu ritim uyumsuzluğu, modern bireyin mekânla kurduğu kırılan ilişkiyi açığa çıkarır. Sokak kalabalık ve canlıdır ancak özne için bu canlılık tehdit edici bir yabancılığa dönüşür. “Kaldırımların bile bana bakmadığı bir gün” gibi imgeler, mekânın özneyle iletişim kurmadığını vurgular (Ergülen, 2013: 104). Kent, özneyi dışarı iten bir varlık gibi kurulur; böylece sokak, yürünmüş ama “gidilememiş” bir yer hâlini alır. Ergülen’in kent imgelerinde sis, pus, akşam ışığı ve sarı lambalar hâkimdir; bu imgeler modern kentin hem görünür hem görünmez oluşunu, hem davet eden hem dışlayan ikili yapısını şiirsel biçimde yansıtır (Sennett, 1994: 47). “Seyir Defteri” şiirinde görüldüğü üzere kent, Ergülen’in şiirinde yalnızca bir fon değil, öznenin yabancılaşmasını hızlandıran aktif bir karaktere dönüşür. Böylece şiir, modern şehrin ışıkları altında derinleşen içsel karanlığın poetik kaydına dönüşür.

3. Zamanın Hızlanması ve Belleğin Parçalanması

“Saatler” şiiri, modern bireyin zamanla kurduğu problemlili ilişkinin şiirsel bir temsidir (Ergülen, 2007: 49). Zaman burada sabit bir ölçü birimi değil; bireyin ruh hâlini belirleyen ve çoğu zaman ona yetişilemeyen akışkan bir güç olarak konumlanır. Şiirin temel izleği, bireyin zaman karşısındaki yetersizliği, hızın yarattığı ruhsal baskı ve hafızanın bu hız karşısında dağılmasıdır. “Saatler benden hızlı” ifadesi, modern yaşamın bireyde yarattığı kronolojik gerilimin yoğun bir ifadesidir (Ergülen, 2007: 50). Zaman artık öznenin hizmetinde değil; özne, kendisini aşan bir hızlilik karşısında savunmasızdır. Bu durum, Giddens’in modern yaşamı tanımlarken vurguladığı “zamanın mekândan kopması” düşüncesiyle uyumludur (Giddens, 1991: 17). Böylece şiir, yalnızca hızlanan zamanın değil, bu hız karşısında parçalanan benlik deneyiminin de kaydına dönüşür. Okur, “Saatler”de kendi gündelik zaman sıkışmasını, soyut bir kavramdan çok somut bir tedirginlik olarak hisseder.

Üzgün Kediler Gazeli, Ergülen’in poetikasında melankoli ile hafıza arasındaki ilişkiyi en güçlü biçimde kuran yapıtlardan biridir (Ergülen, 2007: 50). Kitap boyunca çocukluk, eski evler, kokular, annelerin sesleri, oyuncaklar ve mahalleler sıkça geri çağırılır; ancak bu geri çağırma nostaljiye dönüşmez. Hatırlamanın kendisi dahi şiirlerde yabancılaşmış bir deneyimdir. “Eski ev kokusu”, “annemin sesi”, “çocukluk sokağı” gibi imgeler, öznenin geçmişe dönme arzusunu gösterirken sıcak ve tamamlayıcı bir hafızaya değil; “yitirilmiş, geri dönülemeyen, yalnızca izi kalmış” bir geçmişe işaret eder (Ergülen, 2007: 51; Boym, 2001: 54). Bu, melankoliyi nostaljiden ayıran temel çizgilerden biridir. Dolayısıyla kitapta hatırlama, teselli eden değil; eksikliği derinleştiren bir eylem hâline gelir. Ergülen’in dünyasında geçmiş, sığınılan değil; kaybın bilincini sürekli diri tutan bir eşığe dönüşür.

Özne geçmişini anımsamaya çalıştıkça hatıralar keskin bir acıya dönüşür. Bu nedenle çocukluk bir “kayıp cennet” olmaktan çok, modern hayatın bireyden çaldığı bütünlüğün acı bir hatırlatıcısıdır (Ergülen, 2007: 50). Kitaptaki kediler bile “üzgün”dür, hayvan dahi modern hayatın duygusal ağırlığının parçası hâline gelir. Kedilerin sessizliği şairin içsel sessizliğine,

tedirgin bakışları ise modern bireyin dünyaya karşı güvensizliğine karşılık gelir (Ergülen, 2007: 52; Kristeva, 1989: 11). Bu imgeler, melankoliyi yalnızca bir ruh hâli olmaktan çıkararak gündelik hayatın en sıradan anlarına sinmiş yapısal bir durum olarak gösterir. Böylece okur, “üzgün kediler”de kendi incinmiş çocukluğunun ve kırık güven duygusunun izdüşümünü görür.

Zaman burada da kırılmış, doğrusal olmayan bir yapıyla sunulur (Ergülen, 2007: 51). Dizeler “dün ile bugün arasına sıkışmış bir söyleyiş” taşır; sanki özne bugün içinde değil, geçmişin gölgesinde dolaşmaktadır. Kristeva’nın “kara güneş” metaforuyla açıkladığı melankoli anlayışına paralel olarak melankoli özneyi yalnızca karanlığa çekmez, dünyanın ışığını da azaltır (Kristeva, 1989: 13). Ergülen’in şiirlerinde sesler kısılır, çocukluk siyah-beyaz fotoğraflara dönüşür ve Üzgün Kediler Gazeli modern hayatın bireye yüklediği duygusal yabancılaşmayı çocukluğun kaybı ve hafızanın parçalanışı üzerinden poetik bir bütünlükle görünür kılar (Ergülen, 2007: 52). Bu bütünlük, parçalanmış zaman deneyimini bile estetik bir bağlamda yeniden örerek melankoliyi anlatılabilir kılar. Şiir, konuşulamayan acıyı imgeler aracılığıyla dile getirilen paylaşılabılır bir hafıza formuna dönüştürür.

“Nar” şiiri ise modernlik-sonrası bireyin parçalanmış iç dünyasını yoğun biçimde işleyen metinlerden biridir (Ergülen, 2013: 73). Nar, hem bir bütünlüğü hem de bu bütünlüğün kırılışını temsil eder. Narın tanelere ayrılması; hafızanın, kimliğin, geçmişin ve hatıraların parçalanma metaforuna dönüşür (Ergülen, 2013: 75). Tanelerin etrafa saçılışı, modern bireyin içsel dağınıklığının ve birlik duygusunu kaybedişinin simgesidir. Hafıza artık tek bir bütünlükten oluşmaz; anılar nar taneleri gibi birbirinden kopuk, dağınık ve düzensiz hâlde hatırlanır. Bu durum, Giddens’in modern öznenin kimliğini sürekli olarak “refleksif biçimde” yeniden kurmak zorunda oluşuyla ilişkilendirilebilir (Giddens, 1991: 54). Narın kırmızı rengi; hem sıcak bir iç duyguyu hem de acıyı, yarayı ve içsel kırılmayı çağırıştır. Nar, çocuklukla ilişkilendirilebilecek bir meyve gibi görünse de bu çocukluk artık geri dönülemeyen bir zamana aittir; dolayısıyla nar hem “ev” hem de “kayıp” sembolüdür. Narın kendi kendine bir dille konuşuyor olması, nar ile özne arasında bir özdeşlik kurar. Özne de tıpkı nar gibi dağılmış, parçalanmış ve bütünlüğünü yitirmiştir. Narın her tanesi bir anıya, bir yüzeye, eski bir sese benzer; hepsi vardır ama hiçbirinin eski bütünlüğü kalmamıştır. “Nar” bu nedenle sadece bir meyve şiiri değil, modern bireyin dağılan belleğinin ve kopan benlik bütünlüğünün güçlü imgesel betimlemelerinden biridir (Ergülen, 2013: 74). Bu yönüyle şiir, modern öznenin “parça parça yaşama” zorunluluğunu hem estetik hem varoluşsal bir hakikat olarak ortaya koyar. Okur, nar imgesinde kendi bölünmüş kimliğinin hem acısını hem de konuşmaya başlayan yeni bir anlatı olasılığını sezer.

4. Aşkın Yarım Kalması ve Duygusal Mesafe

Aşk, Ergülen’in şiirlerinde tamamlanmış bir duygu değil; sürekli eksilen, her zaman yarım kalan bir yakınlık olarak kurulur. “İnsan İki Kişidir”de geçen “en az iki kişidir / bir insanda aşk olmak” dizesi; aşkın daha baştan bölünmüş, çoğul ve kırılğan bir deneyim olarak kurulduğunu gösterir (Ergülen, 2013: 85). “Mırıldandığım Şeylersin”deki “Mırıldandığın her şeysin, sesinden öpüyorum” dizesi ise sevgiliye duyulan yoğun yakınlık arzusunun, ses ve uzaklık üzerinden dolayımlandığını imler; sevgiliye yaklaşmak mümkündür fakat dokunmak, anlamak ve tam anlamıyla “bir olmak” mümkün değildir (Ergülen, 2013: 86). Bu kırılğanlık; modern ilişkilerin süresiz, kırık ve güven kaybı içeren doğasıyla da ilişkilidir.

Özellikle “Mırıldandığım Şeylersin” ve “Yağmurun İyiliği”nde sevgili; akşam gölgesi, yarım duyulan bir söz, cam ardında beliren bir yüz ya da yağmurla birlikte hatırlanan bir imge olarak görünür. “Yağmurun İyiliği”nde geçen “Yağmuru anla, o, tanrının iyiliğidir” ve “iyiliğin bahçesi: Yağmura bak!” dizeleri, hem sevgiliyi hem de duyguyu doğrudan görünmeyen, dolaylı ve kırılğan

bir iyilik hâliyle yan yana getirir (Ergülen, 2013: 113). Bu imgeler; modern hayatın aşkı da yüzeyselleştirdiğini, duyguların derinliğini törpülediğini gösterir. Aşk ilişkilerinde mekân da duygular gibi kırılğanlaşır: sevgililer parkta, vapurda, sokakta birlikte görünür; fakat mekân onların yakınlığını taşıyan bir zemin sunmaz. Parkın rüzgârı, vapurun dumanı, sokak lambasının sarı ışığı yakınlığı sürekli bulanıklaştırır; duygusal temas hep yarıda kalır (Ergülen, 2013: 112). Böylece modern aşk; sürekliliğini yitiren, atmosferin ve mekânın müdahalesiyle kesintiye uğrayan bir deneyim olarak belirir.

“İnsan İki Kişidir” şiiri modern aşkı konumlandırışını anlamak için temel bir zemin sunar. Bu şiirdeki “iki kişiyse yalnızsın” dizesi, iki kişilik bir ilişkide bile yalnızlığın ortadan kalkmadığını, tersine daha da yoğunlaştığını vurgular (Ergülen, 2013: 103). Şair iki kişiyi parka, banka, vapura, sokağa yerleştirir; fakat mekân aşkı taşıyan bir zemin sunmaz. Sevgilinin yanında oturan özne, benzer şiirlerde “yanında değilim gibi” hissedilen bir iç sesle konuşur; bu ifade, mekânsal birlikteliğe rağmen duygusal bir bütünleşme kurulamadığını açıkça gösterir (Ergülen, 2013: 102). Tenha mekânlar sevgililere alan açmak yerine yalnızlığı büyütür; zira modern bireyin yalnızlığı mekândan değil, içsel yapıdan kaynaklanır (Illouz, 2014: 47). Sessizlik huzura değil, daha derin bir mesafeye işaret eder; sevgili çoğu kez “dokunsam kırılacak cam” hassasiyetinde bir varlık olarak kurulur. Böylece Ergülen, modern aşkın “birliktelik değil, yan yana yalnızlık” hâline dönüşmesini bu şiirlerde hem imgesel hem duygusal düzeyde görünür kılar.

5. Dilin Kesik Ritmi ve Melankolik Söylem

“Dilsiz Harfler”, Ergülen’in dil üzerinden yabancılaşmayı ele aldığı şiirlerinden biridir (Ergülen, 2013: 143). Şair; “harfler eksiliyor” derken yalnızca dilsel bir eksilmeyi değil, öznenin duygusal kapasitesindeki azalmayı da imler. Dil artık duyguyu taşımakta yetersiz kalır; cümleler yarım kalır, kelimeler düşer, ses eksilir. Dilin çöküşü, benliğin çöküşünün işareti hâline gelir. Şiirdeki sessizlik alanları, boşluklar, kırık dizeler ve ani duruşlar modern bireyin iletişim kurma kapasitesindeki azalmayı temsil eder (Lash, 1990: 36). Benzer bir dil kırılması, Hafız ile Semender kitabının adını taşıyan şiirdeki “çağırınca geçmez kuş / ağlayınca yağmaz kar / aşk bir varlığa sığmaz / sürer yokluğa kadar” dizelerinde de görülür; burada da sözcükler ve çağrılar dünyayı değiştirmeye yetmez, dilin eyleyici gücü zayıflamış, duygu ile ifade arasındaki bağ gevşemiştir (Ergülen, 2002: 119). Konuşmak bir eylem değil, bir yük hâline gelir; “Dilsiz Harfler”de atmosfer, söze dökülemeyenlerin ağırlığıyla kurulur ve modern hayatın en tahripkâr etkilerinden birini yani dilin zayıflamasını somutlaştırır (Ergülen, 2013: 144). Bu açıdan bakıldığında şiir, modern öznenin içsel suskunluklarının ve dile sığmayan kırılmalarının kaydına dönüşür.

“Beni Konuşturma”, dil ve iletişim üzerinden kurulan yabancılaşma poetikasının bir diğer çarpıcı örneğidir (Ergülen, 2013: 175). Şiirin temel gerilimi, modern bireyin “konuşmak ile susmak arasında sıkışmış” hâline dayanır. Özne konuşmak istemez; çünkü konuşmak duygularını berraklaştırmaktan çok, onları parçalar, yeniden yaralar. Şiirdeki ses tonu bastırılmış bir iç isyanı andırır. Sessizlik huzur değil, çaresizliğin ifadesidir. Konuşmayı reddediş, modern hayatın duygusal kırılmalarının yarattığı bir savunma refleksi olarak okunabilir (Sennett, 1998: 112). “Konuşursam dökülecek şeyler var” hissi şiirin her yanına yayılır; kısa, nefes nefese dizeler dildeki tıkanmayı biçimsel düzeyde yansıtır, dil artık ifade aracı değil, bir engel hâline gelir (Ergülen, 2013: 176). “Beni Konuşturma”, modern bireyin konuşarak iyileşemeyeceğini, kimi zaman dilin de yarayı büyüttüğünü fark ettiği bir eşik deneyimini şiirleştirir.

6. İçsel Gözetim ve Sessiz İç Denetim

“Ayna”, “Gölge” ve “İçimdeki Göz” şiirleri; modern bireyin içsel gözetimle karşı karşıya kalışını, kendi kendini izleyen bir bilince dönüşerek parçalanmasını ve benliğin sessizce çoğalıp kendi üzerine kapanmasını şiirsel bir yoğunlukla görünür kılar (Ergülen, 2013: 35, 89, 180. Nar. Bütün Şiirleri I, “Ayna”; “Gölge”; “İçimdeki Göz”). Bu üç şiir birlikte okunduğunda yalnızca bir “göz” izleği değil; modern hayatın bireyin iç mekânında yarattığı derin bir gözetim yapısı, adeta ruhun içine kurulmuş bir panoptikon belirir. Ergülen’de gözetim dışsal değildir; ne devletin gözü, ne kameraların bakışı, ne de toplumun dış baskısı. Gözetim içeridedir; benliğin derin katmanlarında yer alan, sürekli izleyen ve izlettiren, hem tanıdık hem rahatsız edici bir göz hâlinde var olur. Bu durum, Foucault’nun panoptikon analizinin içselleştirilmiş bir versiyonu olarak okunabilir (Foucault, 2020: 251). Böylece Ergülen’in şiirleri, modern iktidarın en görünmez biçiminin öznenin kendi içine taşındığı bir denetim rejimini kayda geçirir.

“Ayna” şiirinde ayna, yalnızca yansıtıcı bir yüzey değil; öznenin kendisiyle hesaplaşmaya zorlandığı dar bir odadır (Ergülen, 2013: 35). Şairin aynaya her bakışında karşısına çıkan yüz, bütünüyle kendisine ait değildir; tanıdık olmasına rağmen tam olarak tanımlayamadığı bir yabancılaşma taşır. Ayna, benliği doğrulayan bir nesne olmaktan çıkıp benliği bozan, çoğaltan, ikileştiren bir yüzeye dönüşür. “Beni izleyen de ben miyim?” sorusunda cisimleşen şey, aynadaki yüzün bir “öteki-ben”e dönüşmesidir (Ergülen, 2013: 35). Bu dönüşüm, bireyin kendi kendisini izleyen bir özneye dönüşmesini ifade eder. Böylece bakan, bakılan ve bu bakışın arasında sıkışan üçüncü bir bilinç ortaya çıkar (Lacan, 1977: 4). Bu üçüncü bilinç, öznenin kendi üzerine kapanan, çıkışı olmayan bir içsel gözetim odasında yaşadığını düşündürür.

“Gölge” şiiri bu içsel bölünmeyi daha ileri bir aşamaya taşır (Ergülen, 2013: 89, “Gölge”). Gölgenin “benden önce yürüyen hâlim” olarak belirlenmesi, modern öznenin kendi zamanına yetişemediğini, hatta kendi karanlık yanının bile önünde gittiğini gösterir. Normalde gölge öznenin uzantısıdır; Ergülen’de ise bağımsız bir varlık gibi hareket eder. Bu bağımsızlık, “kendisine yetişememe” duygusuyla birleştiğinde güçlü bir yabancılaşma hâli ortaya çıkar. Özne, gölgesini takip eden değil; gölgesinin gerisinde kalan biridir artık. Bu, modern bireyin zamansal parçalanmışlığını da yansıtır: zaman hızlanır, benlik yavaşlar, gölge öne geçer. Jung’un gölge arketipiyle de ilişkilendirilebilecek bu imgelemde gölge, bireyin bastırıldığı, tanımak istemediği yönleri temsil eder (Jung, 2015: 131). Dolayısıyla “Gölge”, öznenin hem zamana hem de kendi karanlık tarafına geç kalmışlığını aynı imge üzerinden duyulur kılar.

“İçimdeki Göz” ise bu parçalanmış yapının en keskin hâlidir (Ergülen, 2013: 180, “İçimdeki Göz”). Gözetim artık aynanın yüzeyinden ya da gölgenin karanlığından değil, doğrudan içeriden yükselir. Şairin içinde bir “göz” vardır ve bu göz sürekli açıktır. Toplumsal düzen, ahlaki baskı ya da dış otoriteye ait olmayan bu bakış; tamamen içselleşmiş bir denetim mekanizmasına işaret eder. Modern psikolojide “içsel eleştirmen” olarak adlandırılan yapı, Ergülen’in şiirinde bu gözle somutlaşır (Berne, 1964: 36). Bireyin kendisini sürekli yargılaması, değerlendirmesi, gecikmişliğini ve yetersizliğini izleyen bir iç mekanizma kurması şiirde berrak bir dile kavuşur. Böylece özne, kendisinden bile saklanamadığı bir gözetim alanına sıkışır. Bu içteki göz, benliği korumaktan çok, onu sürekli huzursuzluk hâlinde tutan bir iç muhbir gibi çalışır.

Bu üç şiirde gözetim, bireyin kendisinden yabancılaşmasını derinleştiren bir baskı hâline gelir. Ayna benliği çoğaltır ve bozar; gölge benliğin önüne geçer ve onu geride bırakır; içteki göz ise benliği içeriden delerek sürekli denetler. Modern birey artık dış kurumlardan değil, kendi içindeki çoğalmış benlik parçalarından baskı görür. Bu parçalanmışlık, yabancılaşmanın en derin hâlidir: kişi kendisinden kaçamaz; kaçtığı her yerde kendisine rastlar ve rastladığı her kendilik artık

yabancıdır. Ergülen’de gözetim, öznenin en büyük yalnızlığına dönüşür; zira kendi kendini izleyen bir bilincin olduğu yerde tam bir içsel huzur ya da kesintisiz bir benlik akışı mümkün değildir (Foucault, 2005: 214). Bu nedenle Ergülen’in gözetim imgeleri, modern öznenin kendine mahkûm oluşunun şiirsel tanıklığı olarak okunabilir.

7. Gerçekliğin Kaybı ve Zaman: Sis, Işık ve Akşam Atmosferi

“Akşamüstü Sokağı” şiiri, Ergülen’in “akşamüstü” imgesine yüklediği anlamı bütün açıklığıyla gösterir (Ergülen, 2013: 64). Akşamüstü ne gündüzün tam aydınlığına ne de gecenin karanlığına aittir, ara bir zamandır. Bu ara zaman, modern bireyin kimliğinin de ara hâline denk düşer. Akşamüstü “tam olmayan bir aydınlık” olarak nitelenir, bu eksik aydınlık modern bireyin iç dünyasındaki belirsizliğin zamansal karşılığıdır. Sokağın ışığı sarı, yorgun ve bulanıktır; bu ışığın altında her şey “biraz görünüp biraz kaybolur.” Özne sokağın içinde yürür, ancak sokak da ona yabancılaşmıştır. Sesler tam duyulmaz; her şey yarı-doğru, yarı-eğridir. “Akşamüstü Sokağı”, modern hayatın sürekli “kapanmayan bir yorgunluk” ürettiğini şiirsel bir atmosfere dönüştürür (Ergülen, 2013: 65; Sennett, 1998: 28). Böylece şiir, günün bitiş saatlerini modern öznenin tükenmişlik duygusunun zamanı hâline getirir. Okur, akşamüstü imgesinde hem kendi gündelik yorgunluğunu hem de hiçbir zaman tamamlanamayan bir benlik hâlini sezebilir.

“Camın Ardında” ise modern yabancılaşmanın algısal boyutunu öne çıkaran bir şiirdir (Ergülen, 2013: 214). Cam burada yalnızca fiziksel bir yüzey değil, dünya ile özne arasındaki temas engelidir. Cam buğulanır, damlalar aşağı süzülür, dışarıdaki görüntü bozulur. “Dünya bana dokunmuyor” duygusu, camın buğulu yüzeyinde somutlaşır. Cam saydamdır ama geçirgen değildir; görüntüyü gösterir, teması engeller. Bu durum modern bireyin dünyaya dokunamamasının, hayatın ona temas edememesinin metaforik anlatımıdır. Özne camın ardından bakar, izler, tanır; fakat katılamaz. Bu katılamama hâli yalnız mekânsal değil, varoluşsal bir kopukluk göstergesidir (Lefebvre, 2014: 97). Camın buğulanması, öznenin duygularının bile “içeride sıkıştığı” duygusunu pekiştirir. Cam hem korur hem hapseder, hem gösterir hem gizler. Ergülen, bu ikili işlevi modern yalnızlığın poetik bir yüzeyine dönüştürür (Ergülen, 2013: 215). Böylece şiirde cam, modern öznenin dünya ile arasına koyduğu görünmez mesafenin maddi bir simgesine dönüşür. Okur, camın ardındaki bakışta hem korunma arzusunu hem de katılamamanın derin yalnızlığını birlikte hisseder.

Camın buğulanması, öznenin duygularının bile “içeride sıkıştığı” duygusunu pekiştirir. Cam hem korur hem hapseder, hem gösterir hem gizler. Ergülen, bu ikili işlevi modern yalnızlığın poetik bir yüzeyine dönüştürür.

Sonuç

Haydar Ergülen’in şiirlerinde modern hayatın birey üzerinde yarattığı dönüşüm; içsel çatlamadan mekânsal köksüzlüğe, zamansal baskıdan dildeki kırılmaya uzanan geniş bir düzlemde görünür hâle gelmektedir. Yakın okumalar, Ergülen’in modern bireyin parçalanmış deneyimini yalnızca tematik düzeyde işlemediğini; aynı zamanda şiirin dokusuna, ritmine, imgelerine ve biçimine ustalıkla yerleştirdiğini ortaya koymaktadır (Çetişli, 2006: 84).

Modern hayatın bireyde yarattığı tahribat öncelikle iç dünyada belirginleşir. Benlik bütünlüğü dağılır; birey kendisini tekil bir özne olarak değil, çoğul bir yapı—kimi zaman birbirini izleyen, kimi zaman birbirinden kaçan parçalar—hâlinde deneyimler. “Ayna” şiirindeki yabancı yüz, “Gölge”de önden yürüyen karanlık benlik, “İçimdeki Göz”de sürekli izleyen içsel tanık, bu parçalanmanın ve bireyin kendi kendisini gözetleyen bir bilince dönüşmesinin şiirsel

izdüşümleridir (Foucault, 2020: 251; Jung, 2015: 131). Bu içsel denetim hâli; bireyin sadece dış dünyaya değil, kendi iç mekânına dahi yabancılaşmasına yol açar.

Bu içsel kırılmayı derinleştiren bir diğer unsur, modern zamanın hızlanmış ve kontrol edilemez yapısıdır. Ergülen’in şiirleri, bireyin zamanla girdiği eşitsiz mücadeleyi görünür kılar. “Saatler”deki “saatler benden hızlı” hissi, modern bireyin kendi hayatının ritmine yetişemeyişinin özlü bir ifadesidir (Giddens, 1991: 17). Zamanın hızlanması, belleğin de bütünlüğünü bozar; anılar nar taneleri gibi etrafa saçılır, çocukluk bir sığınak olmaktan çıkıp kaybolmuşluğun acı bir yankısına dönüşür (Kristeva, 1989: 13; Boym, 2001: 54). Zaman yalnız dışsal bir olgu değil; hafızayı çözen, geçmiş ile bugün arasındaki bağı gevşeten içsel bir deneyim hâline gelir.

Mekân da bu süreçte modern bireyin yabancılaşmasının sahnesi hâline gelir. Kent, aidiyet kurulan bir yer olmaktan çok; geçici, kaygan ve çoğu zaman itici bir yüzeye dönüşür. Otel odaları, vapur güverteleri, buğulu camlar, köprüler ve sokak lambaları, bireyin dünyaya temas edemediği alanlar olarak belirir (Augé, 2008: 78; Lefebvre, 2014: 97). “Kuzguncuk Otel”ndeki geçicilik duygusu, “Seyir Defteri”ndeki sokaklarda yürürken bile dışarıda hissetme hâli, “Camın Ardında”daki dokunulamayan dünya, modern mekânın bireyi kendi dışına iten yapısını açıkça gösterir. Ergülen’in İstanbul’u, bir şehirden çok; bireyin hem içinde bulunduğu hem de içine giremediği bir ruh hâli olarak kurulur.

Aşk da bu içsel, zamansal ve mekânsal kırılmaların dışında değildir. Ergülen’in aşk şiirlerinde sevgi, tamamlayıcı bir güç olarak değil; yarım kalmışlık, kapanmayan mesafe ve duyulan ama tam işitilemeyen bir ses olarak belirir (Illouz, 2014: 47; Bauman, 2003: 9). Aşk, iki kişiyi bir araya getirmekten çok; iki kişinin yan yana yalnızlığını görünür kılar. Modern yaşamın kırılmalılığı duygusal alanda da devam eder; iç dünyasında sürekli gözetlenen, zamanın akışına yetişemeyen ve mekânla bağ kuramayan özne, aşkta da tam bir bütünleşme deneyimi yaşayamaz.

Ergülen’in dili, tüm bu kırılmaların tamamlayıcı bir aynasıdır. Cümleler kesilir, kelimeler eksilir, ritim sık sık durur; dil, modern bireyin parçalanmış iç dünyasını biçimsel düzeyde yeniden inşa eder (Eagleton, 1990: 57). “Dilsiz Harfler”de kelimelerin yorgunluğundan, “Beni Konuşturma”da konuşmanın tıkanmasından bahsedilmesi, dilin de modern hayat karşısında çözülmeye başladığını gösterir.

Ergülen şiirini bu kavramlar ekseninde okumak, *yabancılaşma* kavramını içeren literatürdeki çoğu çalışmada, ikincil planda kalan bir boyutu görünür kılar: Yabancılaşmayı yalnızca sosyolojik/ekonomik belirleyenlerin sonucu ya da bireysel bir duygu hâli olarak ele almak yerine, onun şiirsel biçim ve duyumsama rejimi içinde nasıl kurulduğunu ve nasıl “yaşantıya” dönüştüğünü izlemeyi mümkün kılar. Bu çalışma modern öznenin parçalanması, hızlanan zaman ve mekânsal dışlanma gibi süreçleri yalnız tematik örneklerle değil; ritim kırılmaları, eksiltmeler, duraklar ve imge yoğunlaşmaları üzerinden takip ederek yabancılaşmanın dilde ve formda aldığı görünümü analiz eder. Böylece Ergülen poetikası, yabancılaşmayı yalnızca betimleyen değil; ona karşı estetik bir müdahale geliştiren bir imkân olarak da okunabilir: Şiir, modern hayatın dağıttığı benliği bütünüyle geri çağırmasa da parçaları yan yana getirerek estetik bir onarım alanı açar; öznenin zamanla ve mekânla temas edemeyişini yeniden düzenleyen, geçici fakat güçlü bir anlam ve duygu örgüsü kurar. Bu yönüyle Ergülen’in şiiri, yabancılaşma tartışmalarını teşhis düzleminin ötesine taşıyarak modern hayat karşısında sanatın kurduğu mikro-direnış ve iyileştirici temsil imkânlarını da değerlendirmeye dâhil eder ve literatüre şiir merkezli bir katkı sunar.

Tüm bu incelemeler birleştğinde Ergülen’in poetikası, modern hayatın bireyi üç ekseninde sıkıştırdığı bir dünya sunar: Kişi önce kendi içinde parçalanır, ardından zaman tarafından geride bırakılır, sonrasında mekân tarafından dışarıya itilerek yalnızlaştırılır (Giddens, 1991: 54;

Bauman, 2000: 12). Bu üç alan—içsel, zamansal ve mekânsal deneyimler—birbirini tamamlayarak modern yabancılaşmayı hem geniş hem derin bir düzlemde görünür kılar. Ergülen’in şiirleri böylece yalnızca bireysel bir melankoliyi değil, çağın ruhunu oluşturan kolektif bir kırılmayı da ifade eder. Modern bireyin varoluşsal sıkışmışlığının, yabancılaşmış benliğinin ve temas edemeyen ruhunun güçlü bir temsili olarak Ergülen’in şiir evreni, modern hayatın yabancılaştırıcı etkilerini benzersiz bir yoğunlukla kayda geçirir ve yeniden üretir.

Kaynakça

- Asiltürk, B. (2015). *1980 Sonrası Türk Şiirinde Benlik ve Poetik Dönüşüm*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Augé, M. (2008). *Yerler ve Yok-Yerler*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Augé, M. (2016). *Yok-Yerler: Üstmodernliğin Antropolojisine Giriş*, İstanbul: Daimon Yayınları.
- Ayvazoglu, B. (1999). *Şiirin Atlası*, İstanbul: Ötüken.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*, Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2003). *Akışkan Modernite*, İstanbul: Can Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Aşk: İnsan İlişkilerinin Dayanıksızlığı*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books.
- Berman, M. (2013). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berne, E. (1964). *Games People Play: The Psychology of Human Relationships*, New York: Grove Press.
- Boym, S. (2001). *The Future of Nostalgia*. New York: Basic Books.
- Boym, S. (2009). *Nostaljinin Geleceği*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Certeau, M. de (1984). *The Practice of Everyday Life*, Berkeley: University of California Press.
- Çetin, N. (2009). *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetişli, İ. (2006). *Metin Tahlillerine Giriş / I – Şiir*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eagleton, T. (1990). *The Ideology of the Aesthetic*, Oxford: Blackwell.
- Ergülen, H. (1995). *Eskiden Terzi: 1991–1994 Şiirleri*, İstanbul: Şiir Atı Yayıncılık.
- Ergülen, H. (2002). *Hafız ile Semender: Toplu Şiirler II*, İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Ergülen, H. (2013). *Nar / Toplu Şiirler I*, İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Ergülen, H. (2013). *Üzgün Kediler Gazeli*, İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freud, S. (2011). *Ben ve İd*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Freud, S. (2011). *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları*, İstanbul: İdea Yayınevi
- Freud, S. (2012). *Uygarlığın Huzursuzluğu*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Freud, S. (2014). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Fromm, E. (1941). *Escape From Freedom*, New York: Farrar & Rinehart.
- Fromm, E. (1955). *The Sane Society*, New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Fromm, E. (2017). *Sağlıklı Toplum*, İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*, Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*,
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, İstanbul: Say Yayınları.

- Illouz, E. (2014). *Aşk Neden Acıdır*, İstanbul: Jaguar Kitap.
- Jung, C. G. (2019). *Dört Arketip*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Karaca, Ş. (2010). “1980 Sonrası Türk Şiirinde Bireyselleşme”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 40(2), s. 37–55.
- Kristeva, J. (1989). *Black Sun: Depression and Melancholia*, New York: Columbia University Press.
- Kristeva, J. (2009). *Kara Güneş: Depresyon ve Melankoli*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Lash, S. (1990). *Sociology of Postmodernism*, London: Routledge.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lukács, G. (2014). *Tarih ve Sınıf Bilinci*, İstanbul: Belge Yayınları.
- Marx, K. (2018). *Ekonomi ve Felsefe Yazıları*, İstanbul: Yordam.
- Özdemir, E. (2006). *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*, London: Pion.
- Seeman, M. (1959). On the meaning of alienation. *American Sociological Review*, 24(6), 783–791.
- Sennett, R. (1977). *The Fall of Public Man*, New York: Knopf.
- Sennett, R. (1998). *The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism*, New York: W. W. Norton.
- Simmel, G. (2004). *Metropol ve Zihinsel Yaşam*, İstanbul: İletişim.
- Weber, M. (1993). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, Ankara: Ayraç.